

VÝZKUMNÁ ZPRÁVA

Česko-německé vztahy v roce 2021

Kvantitativní výzkum v České republice a
Německu

4. listopadu 2021

www.stem.cz

Obsah

Úvod	3
Shrnutí závěrů	5
Metody sběru dat	9
1. Vnímání situace po koronavirové epidemii v České republice a Německu	10
2. Česko-německé vztahy	14
2.1 Hodnocení česko-německých vztahů	14
2.2 Význam minulosti pro vzájemné vztahy	15
2.3 Zájem Čechů a Němců o dění a vývoj ve druhé zemi.....	17
2.4 Vzájemné návštěvy Česka a Německa.....	18
2.5 Osobní kontakty Čechů a Němců	20
2.6 Charakteristiky přisuzované Čechy a Němci sousední zemi	21
3. Názory na Evropskou unii	23
3.1 S čím si lidé spojují Evropskou unii a jaké mají představy o jejím fungování....	23
3.2 Jednota v rámci EU	24
3.3 Národní versus evropská úroveň	26
3.4 Budoucí vývoj Evropské unie	27
3.5 Soudržnost a solidarita v EU	29
3.6 Vliv Česka a Německa a názor na výhodnost členství v EU	31
4. Závěr	35

Úvod

Pro česko-německý fond budoucnosti zpracoval již podruhé výzkumný ústav STEM šetření, které se týká vzájemných vztahů mezi obyvateli Česka a Německa. Pokud je cílem, který si fond klade, vytváření mostů mezi lidmi na obou stranách hranice, můžeme o datech, která jsme získali, přemýšlet jako o stavebním materiálu pro tyto mosty.

Z otázek, které jsme položili respondentům, je možné udělat si představu o různých aspektech vzájemných vztahů mezi Němci a Čechy.

Zaměřili jsme se na to, jak doopravdy vypadají vztahy mezi jednotlivými lidmi – zda se lidé na obou stranách hranice znají, navštěvují a při jakých příležitostech se setkávají. Podívali jsme se v bližším detailu i na to, zda lidé, kteří k sobě mají blíže fyzicky (bydlí blízko hranic) k sobě mají blíže i ve skutečnosti a frekvence návštěv je častější. Z těchto dat můžeme zjistit, v jakých skupinách obyvatel a v jakých regionech je možné různými způsoby vzájemné vztahy nastavit.

I z dat sesbíraných v roce 2016 jsme věděli, že dobrá osobní znalost Německa a jeho obyvatel není samozřejmostí (a pro Němce to platí také). Další zjištění míří k tomu, jaké jsou představy o sousední zemi. V dnešní době tyto představy vytváří především média, ale také školní vyučování a jedná se především o zjednodušující stereotypy. Ty mohou být pozitivní („pečliví Němci“) i negativní („studení Němci“). S oběma typy je možné dále pracovat v rámci komunikačních strategií a naše zpráva ukazuje, jaké představy o sousední zemi rezonují v různých sociálních skupinách.

Od roku 2004 musíme vzájemné česko-německé vztahy chápat i v širší souvislosti dění v rámci Evropské unie. Díky otázkám zaměřeným na vnímání společného evropského projektu můžeme ukázat, jak odlišné jsou pohledy v obou zemích a kde leží kořeny nepochopení v těchto otázkách. V této souvislosti jsme se také zaměřili na to, jak současné postoje k Evropské unii ovlivňuje zkušenost komunistického režimu nebo post-socialistické transformace a zda jsou obyvatelé bývalého východního Německa ve svých postojích blíže obyvatelům Česka.

Rozdíly východ – západ tradičně hrají roli ve vztahu k minulosti, což je další rozměr vzájemných vztahů, na který se ptáme, jehož důležitost ale ve společnosti klesá.

Skrze celou naši analýzu totiž klademe důraz na postoje mladé generace, která bude česko-německé vztahy budovat v budoucnosti a které se nyní formují.

Shrnutí závěrů

Situace po koronaviru

- Češi se výrazně častěji (46 %) obávají zhoršení ekonomické situace než Němci (25 %).
- Nejnaléhavější cíle, které by měla vláda řešit jsou podle Čechů především dva: ekonomický růst a zadlužení. U Němců je paleta priorit širší. Dotýká se nejen ekonomických a sociálních témat, ale mezi priority patří i ochrana klimatu.
- Češi považovali uzavření hranic v době koronavirové epidemie za správný krok častěji (66 %) než Němci (49 %).

Hodnocení česko-německých vztahů

- Němci věnují problematice vzájemných vztahů menší pozornost (43 % nedokáže současné vztahy zhodnotit) než Češi (pouze 5 % nedokáže současné vztahy zhodnotit).
- Mezi těmi Čechy a Němci, kteří se ke vzájemným vztahům vyjádřili, převažuje pozitivní hodnocení. 47 % Němců a 85 % Čechů považuje vzájemné vztahy za dobré. Pokud bychom v případě Němců odečetli odpovědi „nevím“, pak činí podíl těch, kteří hodnotí česko-německé vztahy jako velmi a spíše dobré 82 %.
- Ve srovnání s rokem 2016 došlo k mírnému nárůstu pozitivního hodnocení. Zejména mezi Čechy se zvýšil podíl těch, kteří považují současné česko-německého vztahy za velmi dobré (z 8 % na 21 %).
- Hodnocení vztahů na německé straně výrazně ovlivňují faktory jako počet známých, zájem o sousední zemi a frekvence návštěv.

Význam minulosti pro vzájemné vztahy

- Význam minulosti je o něco větší pro Čechy (9 % nedokáže odpovědět na otázku o vlivu minulosti na současné vztahy) než pro Němce (38 % nedokáže odpovědět).
- V obou zemích převažuje názor, že vzájemné vztahy už minulost nezatěžuje.
- V obou zemích se od roku 2016 snížil podíl těch, kteří si myslí, že současné vztahy jsou stále zatíženy minulostí (dáno především tím, že starší generace, u které je vliv minulosti silnější, postupně odchází).

Zájem Čechů a Němců o dění a vývoj ve druhé zemi

- O dění v Německu se zajímá mírná většina (51 %) české populace, o dění v České republice se zajímá 44 % Němců.
- Zájem o sousední zemi je v obou zemích poměrně stabilní, i když v ČR se od roku 2016 mírně snížil.
- Nejvýraznějším faktorem, který ovlivňuje zájem o dění ve druhé zemi, je počet známých mezi Němci / Čechy.

Vzájemné návštěvy Česka a Německa

- Vzájemné návštěvy jsou poměrně časté. Téměř tři čtvrtiny (74 %) Čechů a téměř polovina Němců (47 %) navštívilo Německo alespoň jednou. Více než polovina (56 %) Čechů a čtvrtina (25 %) navštívila Německo / Česko opakovaně.
- Frekvence návštěv souvisí silně s místem bydliště (je vyšší mezi obyvateli příhraničních regionů). V případě Německa se projevuje i vliv komunistické minulosti, kdy byly kontakty mezi Čechy a obyvateli tzv. východního Německa poměrně časté. Vzájemné kontakty ovlivňuje i počet známých v sousední zemi.

Osobní kontakty Čechů a Němců

- Necelá polovina (44 %) Čechů a 27 % Němců zná alespoň jednoho Němce / Čecha či Němku / Češku. V případě české veřejnosti jde o mírný pokles oproti roku 2016.
- Největší vliv na počet známých má zájem o dění v sousední zemi a frekvence návštěv.
- Nejčastěji se Češi a Němci znají z práce a/nebo z okruhu přátel.

Charakteristiky přisuzované Čechy a Němci sousední zemi

- Češi si s Německem a Němci spojují nejčastěji představu moderní země s vysokou životní úrovní a relativně silným vlivem.
- Němci nejčastěji považují Českou republiku za turisticky zajímavou destinaci a s Čechy si nejčastěji spojují pohostinnost.

S čím si lidé spojují Evropskou unii a jaké mají představy o jejím fungování

- U Čechů i Němců převládají spíše negativní charakteristiky EU.

- Češi (55 %) i Němci (44 %) jsou častěji přesvědčeni, že státy EU mají spíše rozdílné zájmy. V Německu, na rozdíl o České republiky, se však mírně zvýšil (22 % na 30 % podíl těch, kteří si myslí, že mají více společného).
- Němci výrazně častěji (50 %) očekávají přesun rozhodování na úroveň EU než obyvatelé ČR (jen 24 % z nich si myslí, že se bude více rozhodovat na evropské úrovni). V případě Německa jde o výrazný posun (o 35 p.b.) oproti roku 2016.
- Němci častěji souhlasí s přesunem agend na úroveň EU. Češi by s řešením na evropské úrovni souhlasili pouze v případě zahraničních a bezpečnostní politiky a uznávání diplomů. Nejvýraznější rozdíl mezi Němci a Čechy ohledně toho, na jaké úrovni je třeba danou agendu řešit, panuje v oblasti migrační politiky (řešení na úrovni EU podporuje 64 % německé a pouze 26 % české veřejnosti).

Budoucí vývoj Evropské unie

- Pohled Čechů a Němců na budoucnosti EU je i přes mírné zlepšení oproti roku 2016 stále poměrně pesimistický. S obavami na budoucnosti EU hledí 59 % a 41 % Němců (rozdíl je zapříčiněn především vyšším podílem „nerozhodných“ v Německu).
- Optimismus ohledně budoucího vývoje ekonomiky EU v obou zemích vzrostl v porovnání s výsledky z roku 2016. V Německu dokonce optimisté (30 %) převažují nad pesimisty (25 %). V ČR je poměr 38 % optimistů vs. 45 %. v Německu je opět více „nerozhodnutých“.
- Podle většiny Čechů (44 %) a dokonce nadpoloviční většiny (52 %) Němců EU zlepšuje vyhlídky mladé generace.

Soudržnost a solidarita v EU

- Češi a Němci se shodnou na tom, že solidarita a soudržnost mezi členskými státy EU je nízká (myslí si to 55 % Čechů a 58 % Němců)
- Ohledně posilování soudržnosti EU jsou Češi většími optimisty: 29 % z nich věří, že bude posilovat, v případě Německa je optimistická necelá pětina (17 %) společnosti. V obou zemích podíl optimistů vzrostl (v České republice o 8 p.b., v Německu o 6 p.b.).

Vliv Česka a Německa a názor na výhodnost členství v EU

- Výrazná většina (78 %) Čechů si myslí, že vliv České republiky v EU je slabý. O něco optimističtěji se Češi dívají na schopnost Čechů uplatnit v EU své názory (34 % si myslí, že jsou schopni, 56 % si myslí, že nejsou schopni prosadit své názory). I zde tedy převládá skeptický pohled.
- V případě Německa si nadpoloviční většina (58 %) společnosti myslí, že vliv Německa je velmi nebo spíše silný. Je však zajímavé, že vyšší podíl německé společnosti (42 %) je přesvědčen o tom, že Německo nemůže v EU dostatečně uplatnit své názory (opačný názor zastává jen 32 % německé veřejnosti).
- V české i německé společnosti je nejčastější názor, že výhody a nevýhody členství v EU jsou vyvážené (v ČR tento názor zastává 37 % veřejnosti, v Německu 34 %). V Německu nicméně mírně převažuje skupina těch, kteří považují členství v EU za výhodné (29 %) nad těmi, kteří je považují za nevýhodné (26 %). V Česku je poměr ve prospěch nevýhodnosti (podle 30 % převažují nevýhody, podle 25 % výhody).

Metody sběru dat

Zpráva shrnuje poznatky z výzkumu veřejného mínění provedeného v České republice a v Německu a navazuje tak na výzkum provedený roce 2016. Při srovnání výsledků z roku 2016 a 2021 je třeba mít na paměti, že pro potřeby výzkumu v roce 2021 byl dotazník aktualizován, některé otázky z něj byly vyřazeny a některé nové do něj byly naopak začleněny (viz dotazník v Příloze). Zatímco v roce 2016 jsme se soustředili na to, jakým způsobem postoje veřejnosti v obou zemích formovala krize evropského azylového systému, v letošním roce jsme přidali otázky, které míří na to, jak byla na národní i evropské úrovni zvládnuta krize spojená s pandemií nemoci COVID-19.

V této zprávě se zaměřujeme především na česká data a jejich interpretaci. Porovnání s Německem provádíme většinou na základní úrovni. Podrobnou analýzu německých dat zpracoval německý partner projektu – IfD Allensbach. Proto v této zprávě nejdeme v případě německých dat do všech (např. sociodemografických) detailů, ale všímáme si především výrazných rozdílů ve výsledcích či trendech na úrovni celé společnosti.

STEM

- Reprezentativní výzkum mezi obyvateli ČR staršími 16 let
- Kvótní výběr podle kritérií: pohlaví, věk, vzdělání, místo bydliště
- Metoda: PAPI (osobní dotazování prostřednictvím papírového dotazníku) + CAPI (osobní dotazování, kdy jsou odpovědi zaznamenávány přímo do notebooku či tabletu)
- Termín sběru: 3. – 12.9. 2021
- 1039 respondentů (pohraničí ČR 119 respondentů)

IfD Allensbach

- Reprezentativní výzkum mezi obyvateli ČR staršími 16 let
- Termín sběru: 25.8. – 8.9. 2021
- 1095 respondentů, Západ 827, Východ 268, Bavorsko 204, Sasko 101

1. Vnímání situace po koronavirové epidemii v České republice a Německu

V této části výzkumu jsme se zaměřili na otázky ohledně vývoje ekonomické situace, vládních priorit a pohled na uzavření hranic v době koronavirové krize.

Ohledně hodnocení ekonomického výhledu¹ jsou Češi skeptičtější než Němci. Zatímco v České republice očekává zhoršení ekonomické situace v příštích 12 měsících téměř polovina obyvatel (46 %), v Německu se zhoršení obává jen čtvrtina populace (25 %). Rovněž podíl těch, kteří věří, že se ekonomická situace zlepší je v Německu vyšší (29 %) než v České republice (19 %). Zásadní změnu ekonomické situace neočekává přibližně třetina (31 %) Němců a čtvrtina (26 %) Čechů. 15 % obyvatel Německa a 9 % obyvatel Česka nedokáže ekonomický výhled posoudit.

Významné rozdíly v názorech české a německé veřejnosti najdeme i v případě cílů, na které by se vlády obou zemí měly zaměřit².

Češi za nejdůležitější problémy považují ekonomický růst a zadlužení. Za obzvláště naléhavé je označilo 55 %, respektive 54 % dotázaných. Řešení epidemie koronaviru a podpora pracovních míst je důležitá pro přibližně dvě pětiny (kolem 40 %) dospělé populace. Jako nejméně naléhavé česká společnost vnímá prohlubování vztahů s ostatními evropskými zeměmi, ochranu pracovních míst před automatizací, digitalizaci, ochranu dat, boj s dětskou chudobou. Tato témata považuje za důležitá méně než 20 % veřejnosti.

Českou společnost ve vnímání naléhavosti jednotlivých otázek ovlivňuje vzdělání a věk. Pro lidi s nižším vzděláním je důležitou prioritou dostatek pracovních míst, posílení zdravotního systému a boj s koronavirovou epidemií a kriminalitou. Naopak jim tolik nezáleží na snižování státního dluhu. Nižší dluh je naopak důležitý pro lidi se SŠ a VŠ

¹ Znění otázky: „Jak se díváte na ekonomický vývoj? Myslíte si, že se ekonomická situace v České republice bude v příštích 12 měsících zlepšovat nebo zhoršovat?“

² Znění otázky: „Podívejte se na následující seznam, na kterém jsou uvedeny různé politické cíle. Které jsou podle vás obzvláště naléhavé, na co by se měla vláda především zaměřit?“

vzděláním. Podpora vzdělávání a kvalitního školství je podstatně více důležitá pro lidi s VŠ.

Ve srovnání s ostatními věkovými skupinami je pro mladé lidi mezi 16-29 výrazně častěji důležitá ochrana klimatu. O něco důležitější je pro ně rovněž spolupráce v rámci Evropy, digitalizace a ochrana dat. Za méně naléhavé naopak mladí lidé považují snižování dluhu, boj s kriminalitou. Právě řešení kriminality je důležité téma pro starší generaci (60+)

Srovnání českých představ s představami Němců o tom, co by měly vlády těchto dvou států řešit, ukazuje rozdíly jak v intenzitě, tak v zaměření priorit. Více než polovina Němců považuje za obzvláště naléhavé osm ze čtrnácti položek na seznamu (viz Tabulka 3). V případě obyvatel České republiky překonaly 50% hranici jen dvě položky (viz Tabulka 2). Paleta problémů, které je potřeba řešit je tak v případě Němců pestřejší než v případě Čechů.

V první pětici prioritních cílů nalezneme dva, které jsou společné jak pro Čechy, tak pro Němce. Jde o zajištění pracovních míst (které má v případě ČR podporu 37 % a v případě Německa 69 % populace) a vyřešení koronavirové epidemie (v ČR priorita pro 40 %, v Německu pro 67 %). Českému seznamu dominuje zajištění hospodářského růstu (priorita pro 55 %) a snížení státního dluhu (priorita pro 54 %). V první pětici najdeme v českém výzkumu ještě zvýšení podpory pro rodiny s dětmi, které je důležité pro 32 % veřejnosti. Mezi prvními pěti prioritami na německém seznamu figurují, kromě dvou již zmiňovaných, ještě posílení zdravotního systému (důležité pro 67 %), podpora ochrany klimatu (priorita pro 64 %) a kvalitní vzdělávání a školství (priorita pro 60 %).

Tabulka 2: Priority pohledem české veřejnosti

#	Priorita	Podíl podpory v %	#	Priorita	Podíl podpory v %
1	Zajistit hospodářský růst	55	1	Zajistit dostatek pracovních míst	69
2	Snížit státní dluh	54	2	Vypořádat se s koronavirovou epidemií	67
3	Vypořádat se s koronavirovou epidemií	40	3	Posílit zdravotnický systém	67
4	Zajistit dostatek pracovních míst	37	4	Podporovat ochranu klimatu	64
5	Zvýšit podporu rodin s dětmi	32	5	Podporovat vzdělávání a kvalitní školství	60
6	Posílit zdravotnický systém	31	6	Bojovat s dětskou chudobou	59
7	Bojovat s kriminalitou	31	7	Bojovat s kriminalitou	54
8	Podporovat vzdělávání a kvalitní školství	29	8	Zajistit hospodářský růst	54
9	Podporovat ochranu klimatu	20	9	Zvýšit podporu rodin s dětmi	48
10	Zajistit ochranu dat	16	10	Pokračovat s digitalizací	45
11	Bojovat s dětskou chudobou	15	11	Snížit státní dluh	41
12	Pokračovat s digitalizací	14	12	Digitalizace a automatizace nebere pracovní místa	39
13	Digitalizace a automatizace nebere pracovní místa	13	13	Prohloubit spolupráci mezi evropskými zeměmi	33
14	Prohloubit spolupráci mezi evropskými zeměmi.	12	14	Zajistit ochranu dat	26

Rovněž v názoru na uzavření hranic v době koronavirové epidemie existuje mezi Čechy a Němci poměrně významný rozdíl³. Uzavření hranic považují za dobré rozhodnutí dvě třetiny (66 %) české veřejnosti, zatímco na německé straně hranice s ním souhlasila jen necelá polovina (49 %) populace.

Zajímavé je, že čeští obyvatelé žijící v pohraničí, u kterých je větší pravděpodobnost, že dojíždějí do Německa za prací, se v tomto názoru nikterak nelišili od obyvatel českého vnitrozemí. S uzavřením hranic souhlasili výrazně častěji lidé v nejstarší věkové skupině (60+) a lidé s vysokoškolským vzděláním. Pouze ve skupině obyvatel, kteří mají v Německu hodně přátel a známých, byl souhlas s uzavřením hranic výrazně nižší (souhlasilo jen 44 %).

Shrnutí 2021: Situace po koronaviru

- Češi se výrazně častěji (46 %) obávají zhoršení ekonomické situace než Němci (25 %).
- Nejnaléhavější cíle, které by měla vláda řešit jsou podle Čechů především dva: ekonomický růst a zadlužení. U Němců je paleta priorit širší. Dotýká se nejen ekonomických a sociálních témat, ale mezi priority patří i ochrana klimatu.

³ Znění otázky: „Během koronavirové krize byly hranice se sousedními členskými státy EU částečně uzavřeny. Souhlasil(a) jste s tímto opatřením, nebo jste jej považoval(a) za nesprávné?“

- Češi považovali uzavření hranic v době koronavirové epidemie za správný krok častěji (66 %) než Němci (49 %).

2. Česko-německé vztahy

2.1 Hodnocení česko-německých vztahů

Z dlouhodobého hlediska zůstává hodnocení česko-německých vztahů dobré. Po krátkodobém zhoršení v roce 2016, jehož důvodem byla zřejmě krize evropského azylového systému, se hodnocení vztahu vrátilo na úroveň z roku 1995. Co také zůstává stabilní, je menší zájem obyvatel Německa o tuto problematiku daný především tím, že pro Německo je Česká republika jen jedním z mnoha sousedů (a zřejmě ne tím nejvýznamnějším) a pro mnoho obyvatel Německa je Česko velmi daleko. Tento rozdíl ve vnímání důležitosti vztahů je patrný u všech otázek.

Pokud se podíváme na hodnocení česko-německých vztahů⁴, na první pohled vidíme, že Němci nevěnují otázce vzájemných vztahů takovou pozornost jako Češi (podíl odpovědí „Nevím“ v případě německé veřejnosti mírně převyšuje 40 %, u české populace se pohybuje kolem 5 %). Mezi Němci, kteří se ke kvalitě vzájemných vztahů ve výzkumu z roku 2021 vyjádřili (57 %) převažuje kladné hodnocení česko-německých vztahů. Za velmi dobré a spíše dobré je považuje 47 % Němců, opačného názoru je jen 10 % německé populace. Podíl Čechů, kteří hodnotí vzájemné vztahy pozitivně, činí 85 % (10 % je považuje za špatné a 5 % je nedokáže posoudit).

Pokud srovnáme výsledky z roku 2016 a 2021, vidíme mírný nárůst kladných odpovědí. Na české straně vzrostl podíl pozitivních hodnocení o 5procentních bodů (p.b.), na německé o 4 p.b. U české veřejnosti je zajímavý nárůst podílu lidí, kteří věří, že vztahy jsou dokonce „velmi dobré“ (jejich podíl vzrostl z 8 % v roce 2016 na 21 % v roce 2021). Dnes hodnotí vztahy jako velmi dobré více lidé s vysokoškolským vzděláním a z Prahy. Naopak lidé bez maturity a do třiceti let je tak hodnotí méně často.

Hodnocení vzájemných vztahů nicméně ovlivňují silněji faktory, které nesouvisí se sociodemografickými ukazateli. Obyvatelé příhraničních regionů a v Německu rovněž obyvatelé nových spolkových zemí (bývalého východního Německa) hodnotí vzájemné vztahy častěji kladně. Zejména v Německu pohled na vzájemné vztahy významně ovlivňuje počet známých (75 % z těch, kteří zná několik či hodně Čechů/Češek), zájem o sousední zemi (67 % z těch, kteří se zajímají, hodnotí pozitivně) a frekvence návštěv

⁴ Znění otázky: „Jak byste popsali(a) vztahy mezi Českou republikou a Německem?“

(60 % z těch, kteří navštívili Česko, hodnotí pozitivně). Vliv zmíněných faktorů na kvalitu vztahů je mezi Čechy rovněž patrný, ale nehraje tak významnou roli jako v německé společnosti.

Nabízí se zde hypotéza, že vzájemné vztahy jsou tedy v obou zemích formovány jinak. Může to být způsobeno tím, že Češi častěji o Německu čtou v médiích a dělají si názory na jejich základě. Obyvatelé Německa, kde Česká republika není tématem veřejné debaty, si názory dělají na základě osobní zkušenosti.

Shrnutí 2021: Hodnocení česko-německých vztahů

- Němci věnují problematice vzájemných vztahů menší pozornost (43 % nedokáže současné vztahy zhodnotit) než Češi (pouze 5 % nedokáže současné vztahy zhodnotit).
- Mezi těmi Čechy a Němci, kteří se ke vzájemným vztahům vyjádřili, převažuje pozitivní hodnocení. 47 % Němců a 85 % Čechů považuje vzájemné vztahy za dobré. Pokud bychom v případě Němců odečetli odpovědi „nevím“, pak činí podíl těch, kteří hodnotí česko-německé vztahy jako velmi a spíše dobré 82 %.
- Ve srovnání s rokem 2016 došlo k mírnému nárůstu pozitivního hodnocení. Zejména mezi Čechy se zvýšil podíl těch, kteří považují současné česko-německého vztahy za velmi dobré (z 8 % na 21 %).
- Hodnocení vztahů na německé straně výrazně ovlivňují faktory jako počet známých, zájem o sousední zemi a frekvence návštěv.

2.2 Význam minulosti pro vzájemné vztahy

Minulost, konkrétně pak otázka nuceného transferu německy hovořících obyvatel Československa, se od devadesátých let zdála být klíčovou pro nově nastavované česko-německé vztahy. Způsob, jakým ji jednotliví politici nebo vlivové skupiny stále zneužívají by pak napovídal, že otázky minulosti mají stále v České republice mobilizační potenciál. Naše data ale ukazují, že pro většinu obyvatel obou zemí už minulost není důležitá. Více to platí pro lidi z Německa, kde také otázka česko-německých vztahů není politicky využívána.

Přes rozdíly přístupu k této otázce (dané vzděláním a věkem v České republice a místem bydliště v Německu) je tento trend jasný. Společné vztahy už dnes více ovlivňují

současné otázky, jak ukazuje negativní výkyv ve vnímání Německa po roce 2015, kdy byly rozdílné přístupy k řešení krize evropského azylového systému zdůrazňovány českými médii. Pokud bylo leitmotivem budování vzájemných vztahů od devadesátých let „vyrovnání se s minulostí“, můžeme říci, že tento cíl byl naplněn.

Pro Čechy je otázka minulosti⁵ o něco důležitější než pro Němce, což je zřejmé z podílu těch, kteří se k otázce nedovedou vyjádřit (v Německu nemá na vliv minulosti názor 38 % veřejnosti, zatímco v Česku jen 9 %).

Mezi těmi, kteří mají na vliv minulosti názor, převažují v obou zemích ti, podle kterých vzájemné vztahy už nejsou zatíženy událostmi druhé světové války. Opačného názoru je v Čechách 32 % a v Německu 21 % dospělé populace. Porovnání výsledků z roku 2016 zároveň ukazuje, že v posledních 5 letech v obou zemích klesl podíl těch, podle kterých jsou současné vztahy zatíženy minulostí (v obou zemích činí pokles shodně 8 p.b.).

Názor na minulost souvisí s věkem. V obou zemích je patrné, že se zvyšujícím se věkem roste i význam minulosti. Ve srovnání s nejmladší generací ve věku 16-29 je tento podíl v Česku vyšší o 19 p.b. (pro 42 % Čechů a Češek starších 60 let je vliv minulosti stále důležitý pro vzájemné vztahy) a v Německu o 8 p.b. (pro 27 % Němců a Němek starších 60 let je vliv minulosti stále důležitý pro vzájemné vztahy). Souvislost s věkem vysvětluje také, proč názor, že minulost vztahy ovlivňuje, vytrvale slábne.

V České republice ovlivňuje mírně názor na minulost rovněž dosažené vzdělání. Podíl VŠ, kteří si myslí, že minulost vztahy zatěžuje, činí 29 %, u lidí se základním vzděláním je o 5procentních bodů vyšší. V Německu je vliv vzdělání zanedbatelný.

Naopak v Německu je postoj k minulosti mírně ovlivněn místem bydliště. Lidé, kteří žijí v pohraničí (ze Saska a Bavorska), o něco častěji (o 6 až 8 p.b.) věří, že minulost zatěžuje vztahy s českými sousedy i dnes. V Česku je vliv bydliště zanedbatelný.

Částečně (o něco silně v Německu než v ČR) náhled na minulost ovlivňují i faktory jako návštěva v Německa / Česka, zájem o dění v Německu / Česku nebo počet známých v Německu / Česku, nikoliv ale intuitivně. Lidé, kteří v Německu nebyli nikdy, si spíše myslí, že minulost už vztahy neovlivňuje a naopak ti, kteří se trochu zajímají o dění

⁵ Znění otázky: „Jsou podle Vašeho názoru vztahy mezi Českou republikou a Německem stále zatíženy minulostí druhé světové války, nebo minulost už vztahy nezatěžuje.“

v Německu, si myslí, že minulost do vztahů stále vstupuje. Podobně lidé, kteří mají v druhé zemi více přátel, jsou častěji přesvědčeni o tom, že minulost stále hraje roli.

Shrnutí 2021: Význam minulosti pro vzájemné vztahy

- Význam minulosti je o něco větší pro Čechy (9 % nedokáže odpovědět na otázku o vlivu minulosti na současné vztahy) než pro Němce (38 % nedokáže odpovědět).
- V obou zemích převažuje názor, že vzájemné vztahy už minulost nezatěžuje.
- V obou zemích se od roku 2016 snížil podíl těch, kteří si myslí, že současné vztahy jsou stále zatíženy minulostí (dáno především tím, že starší generace, u které je vliv minulosti silnější, postupně odchází).

2.3 Zájem Čechů a Němců o dění a vývoj ve druhé zemi

Češi se o dění v Německu zajímají⁶ o něco častěji (51 % z nich se o dění v sousední zemi zajímá) než Němci o Českou republiku (o dění v Česku se zajímá 44 % z populace). Je třeba zdůraznit, že zájem je v obou zemích spíše mělký. Velmi se o dění v sousední zemi zajímá jen velmi malá část obyvatelstva (v Česku 5 % a v Německu 4 % populace). Srovnání s rokem 2016 ukazuje, že zájem Čechů o Německo se o něco snížil (o 6 p.b.). Zájem Němců o Česko se za stejnou dobu téměř nezměnil.

Nejvýznamnější faktorem, který ovlivňuje zájem o dění v sousední zemi, je skutečnost, zda mají lidé v dané zemi známé a jejich počet. O dění v Německu / Česku se častěji (v obou zemích shodně 61 %) zajímají ti, kteří mají v Německu / Česku alespoň jednoho známého a výrazně častěji (v obou zemích shodně 81 %)⁷ ti, kteří mají více známých.

Podobně výrazný vliv na zájem o sousední zemi má i četnost návštěv. Lidé, kteří Německo / Česko navštívili vícekrát, se o dění v sousední zemi zajímají výrazně více.

Osobní znalost Němců má vyšší vliv na zájem o dění v Německu než například intenzita návštěv nebo vzdálenost od hranic, která hraje o něco větší roli v případě Německa. Obyvatelé Bavorska a zejména Saska se o dění v České republice zajímají častěji (53 %,

⁶ Znění otázky: „Jak dalece se zajímáte o dění a vývoj v Německu / Česku?“

⁷ Zejména výsledek pro ČR je třeba vnímat spíše jako indikativní, jelikož tato skupina byla výrazně méně početná (N=39).

respektive 59 % se o dění v Česku zajímá) než obyvatelé ve zbývajících částech Německa. V případě Čechů nemá vzdálenost od hranic významný vliv.

Na zájem o sousední zemi má vliv rovněž věk (zájem mladých lidí v obou zemích je výrazně nižší) a zájem o politiku (lidé, kteří se o politiku více zajímají, se častěji zajímají i o sousední zemi).

Shrnutí 2021: Zájem Čechů a Němců o dění a vývoj ve druhé zemi

- O dění v Německu se zajímá mírná většina (51 %) české populace, o dění v České republice se zajímá 44 % Němců.
- Zájem o sousední zemi je v obou zemích poměrně stabilní, i když v ČR se od roku 2016 mírně snížil.
- Nejvýraznějším faktorem, který ovlivňuje zájem o dění ve druhé zemi, je počet známých mezi Němci / Čechy.

2.4 Vzájemné návštěvy Česka a Německa

Už analýza předchozích otázek ukázala, že vnímání druhého státu je ovlivněno i konkrétní znalostí lidí a míst na druhé straně hranic. Zajímá nás tedy i jaká je frekvence návštěv a přátelství.

V těchto aspektech je opět rozdíl mezi Českem a Německem, který je dán zřejmě velikostí Německa. Zatímco Češi cestují do Německa skoro odkudkoliv (s výjimkou vzdáleného Moravskoslezského kraje), v Německu hraje blízkost hranic větší vliv.

Podle výzkumu z roku 2021 téměř tři čtvrtiny (74 %) Čechů a téměř polovina Němců (47 %) navštívila Německo / Česko alespoň jednou⁸. Více než polovina (56 %) Čechů navštívila Německo dokonce vícekrát. V případě Němců navštívila více než jednou Českou republiku čtvrtina (25 %) populace. Oproti roku 2016 jde o mírný pokles (v případě Čechů o 4 p.b. a u Němců o 3 p.b.).

Pravidelné návštěvy (tzn. lidé, kteří navštívili sousední zemi vícekrát) silně souvisí s místem bydliště. Blízkost hranic ale neznamená vždy vysokou frekvenci kontaktů.

⁸ Znění otázky: „Navštívil(a) jste Německo?“

V obou zemích jsou časté návštěvy především na severní a západní hranici (z českého pohledu). Obyvatelé Saska cestují do České republiky častěji, než lidé z Bavorska a lidé z Ústeckého kraje navštěvují sousední zemi častěji než lidé z jihu republiky.

Lidé ze západu republiky ve větší míře cestují do Německa (81 % z nich oproti 51 % v celkové populaci navštívilo Německo vícekrát). V případě Německa lze to samé říci především o obyvatelích Saska. Osm z deseti (82 %) obyvatel Saska navštívilo Českou republiku vícekrát. Vícekrát Českou republiku navštívily rovněž tři pětiny (61 %) obyvatel nových spolkových zemí (tzv. bývalého východního Německa). S pravidelnými návštěvami Česka se lze rovněž častěji setkat u obyvatel Bavorska (39 % z nich ji navštívilo opakovaně).

Výše uvedená data ukazují přetrvávající vliv komunistické minulosti, kdy kontakty mezi obyvateli České republiky a bývalého východního Německa byly podstatně snadnější. Hranice mezi Československem a DDR byly prostupné a lidé mohli být v kontaktu. Četnost kontaktů může ovlivňovat i infrastruktura, kdy například v Krušnohoří je lepší dopravní vybavenost a velká města na obou stranách hranice jsou lépe dostupná.

Taktéž ti, kteří mají v Německu známé, cestují do Německa výrazně častěji. Opakovaně Německo navštívilo 83 % Čechů, kteří mají v Německu hodně známých. To samé platí pro 63 % Němců.

Návštěvu sousední země ovlivňuje logicky i věk. Mezi mladými ve věku 16-29 let najdeme v obou zemích největší podíl těch, kteří sousední zemi dosud nenavštívili (mezi mladými Čechy jde o 37 %, u mladých Němců tento podíl činí 69 %). Nelze s jistotou říci, zda je to proto, že mladí lidé zatím měli méně času cestovat a „doženou to“, nebo pro mladé lidi není Německo / Česko dostatečně atraktivní.

Počet návštěv sousední země souvisí i se vzděláním. Lidé s vyšším vzděláním navštěvují Německo / Česko častěji.

Shrnutí 2021: Vzájemné návštěvy Česka a Německa

- Vzájemné návštěvy jsou poměrně časté. Téměř tři čtvrtiny (74 %) Čechů a téměř polovina Němců (47 %) navštívilo Německo alespoň jednou. Více než polovina (56 %) Čechů a čtvrtina (25 %) navštívila Německo / Česko opakovaně.

- Frekvence návštěv souvisí silně s místem bydliště (je vyšší mezi obyvateli příhraničních regionů). V případě Německa se projevuje i vliv komunistické minulosti, kdy byly kontakty mezi Čechy a obyvateli tzv. východního Německa poměrně časté. Vzájemné kontakty ovlivňuje i počet známých v sousední zemi.

2.5 Osobní kontakty Čechů a Němců

V souvislosti s osobními kontakty⁹ mezi Čechy a Němci výzkum ukázal o něco vyšší podíl Čechů, kteří znají nějakého Němce či Němku. Alespoň jednoho Němce či jednu Němku zná 13 % a více než jednoho Němce/jednu Němku zná 31 % obyvatel Česka. Na německé straně zná alespoň jednoho Čecha či jednu Češku 12 % a více než jednoho Čecha/jednu Češku zná 15 % populace.

Při porovnání s výsledky výzkumu z roku 2016 se na straně Čechů projevuje mírný pokles (o 6 p.b.) osobních kontaktů. V roce 2021 tak většina (56 %) české populace neznala nikoho v Německu (v roce 2016 byl poměr 50 : 50). V případě Německa je rozdíl oproti roku 2016 minimální.

Jak je možné očekávat, počet osobních kontaktů nejvíce souvisí se zájmem o Německo / Česko (čím větší zájem, tím více kontaktů) a s frekvencemi návštěv (čím častější návštěvy, tím více kontaktů).

Kontakty Němců s Čechy a jejich počet významněji ovlivňuje rovněž místo bydliště. Platí, že nejvíce kontaktů mají obyvatelé Saska (53 % z nich zná nějakého Čecha/Češku) a Bavorska (48 % z nich zná nějakého Čecha /Češku). V České republice ale není tento vztah tak jednoznačný. Lidé z regionů, kteří jezdí nejčastěji do Německa (typicky lidé z Ústeckého a Karlovarského kraje) nemají zároveň nejvíce známých v Německu. U západních hranic ČR se jedná spíše o nákupní turismus, který nevede k navozování osobních kontaktů.

U těch, kteří uvedli, že znají nějakého Němce / Čecha, jsme zkoumali, odkud se Češi a Němci nejčastěji znají¹⁰. Češi znají Němce nejčastěji z okruhu přátel (39 %), z práce (26

⁹ Znění otázky: „Znáte nějakého Němce/Čecha nebo nějakou Němku/Češku osobně?“

¹⁰ Znění otázky: „Odkud Němce / Čecha znáte?“

%) nebo z rodiny (23 %). Oproti tomu Němci navazují kontakty s Čechy nejčastěji v práci (11 %), v okruhu přátel (8 %) a z cesty do ČR (7 %). Vyšší podíl u jednotlivých odpovědí v případě Čechů naznačuje, že Češi mají více příležitostí se s Němci potkat.

Shrnutí 2021: Osobní kontakty Čechů a Němců

- Necelá polovina (44 %) Čechů a 27 % Němců zná alespoň jednoho Němce / Čecha či Němku / Češku. V případě české veřejnosti jde o mírný pokles oproti roku 2016.
- Největší vliv na počet známých má zájem o dění v sousední zemi a frekvence návštěv.
- Nejčastěji se Češi a Němci znají z práce a/nebo z okruhu přátel.

2.6 Charakteristiky přisuzované Čechy a Němci sousední zemi

Nepoměr mezi postavením České republiky a Německa je patrný i u představ o sousední zemi. Respondenti v této otázce vybírali ze sady charakteristik, která je vždy zjednodušující, ale dává představu o nejhluběji zakořeněných představách, ze kterých vychází naše přemýšlení o cizí zemi. V těchto stereotypech jako by stále žila obrozenecká představa o bojovných Germánech a holubičí povaze Slovanů. Češi i dnes vidí Německo jako vlivný a moderní stát a Němci vnímají Čechy hlavně jako pohostinné.

Nejčastější charakteristikou, kterou si Češi s Německem a Němci spojují, je představa moderní země s vysokou životní úrovní a relativně silným vlivem. V porovnání s výzkumem z roku 2016 výrazně poklesl podíl těch (z 54 % na 39 %), kteří si Německo spojují s příliš velkým vlivem. Mírně rovněž oslabilo vnímání Německa jako země s vyhraněnou národní hrdostí (z 37 % v roce 2016 na 30 % v roce 2021). V této souvislosti je ale důležité zmínit, že obyvatelé pohraničních okresů měli menší tendenci spojit obyvatele Německa se stereotypní charakteristikou „vyhraněná národní hrdost.“ Se zbývajícími charakteristikami (zajímavá turistická destinace, země otevřená světu, dobrá pro podnikání nebo pohostinnost) si Německo či Němce spojuje méně než čtvrtina obyvatel České republiky.

Němci si Čechy nejčastěji spojují s pohostinností a Českou republiku považují za zajímavou turistickou destinaci. Oproti roku 2016 se snížil (z 48 % na 39 %) podíl těch, kteří vnímají Česko jako zemi s vyhraněnou národní hrdostí. Rovněž se snížil (z 36 % na 31 %) podíl Němců, kteří vnímají Česko jako dobré místo pro podnikání a jako světu otevřenou zemi (z 18 % na 15 %). Méně než pětina (19 %) Němců považuje Česko za moderní zemi, pouze 7 % si jej spojuje s vysokou životní úrovní a pouze 1 % Němců považuje Česko za vlivnou zemi.

Shrnutí 2021: Charakteristiky přisuzované Čechy a Němci sousední zemi

- Češi si s Německem a Němci spojují nejčastěji představu moderní země s vysokou životní úrovní a relativně silným vlivem.
- Němci nejčastěji považují Českou republiku za turisticky zajímavou destinaci a s Čechy si nejčastěji spojují pohostinnost.

3. Názory na Evropskou unii

3.1 S čím si lidé spojují Evropskou unii a jaké mají představy o jejím fungování

Vystupování obou států v rámci Evropské unie a její (ne)podpora se prezentuje jako hlavní současný rozdíl mezi Německem a Českem. Pokud se však podíváme na postoje obyvatel, nejeví se obě země tak antagonisticky. Češi a Češky jsou sice většinou euroskeptiky, k EU jsou kritičtí i obyvatelé Německa, ačkoliv méně. Platí to i ve srovnání s bývalým východním Německem. Ačkoliv obyvatelé nových spolkových zemí jsou více skeptičtí k evropskému projektu, na obyvatele Česka stále nedosahují. Postoj k EU tedy neovlivňuje jen socializace v komunistickém režimu a zkušenost ekonomické transformace.

V souvislosti s Evropskou unií (EU) převládají v české i německé společnosti spíše negativní hodnocení.¹¹ Tři nejčastější charakteristiky, které Češi uvedli, jsou: „Rozhoduje příliš mnoho“ (56 %), „Je moc byrokratická“ (41 %) a „Je těžkopádná“ (33 %). Mezi Němci byly volba a pořadí charakteristik takřka totožné. Na prvních třech místech se umístily následující výroky: „Je příliš byrokratická“ (68 %), „Je příliš těžkopádná“ (56 %) a „Utrácí příliš peněz“ (52 %).

Tři pozitivní výroky, které získaly u Čechů a Češek nejvyšší podporu, jsou: „Představuje velkou ekonomickou sílu“ (24 %), „Je zárukou míru v Evropě“ (22 %) a „Je nezbytná pro konkurenci mocnostem“ (17 %). Stejně výroky volili nejčastěji i Němci, pouze v trochu pozměněném pořadí: „Je nezbytná pro konkurenci mocnostem“ (45 %), „Je zárukou míru v Evropě“ (42 %) a „Představuje velkou ekonomickou sílu“ (33 %).

Srovnání s rokem 2016 v případě Česka ukazuje, že vnímání EU se příliš nezměnilo. Pořadí na prvních třech místech zůstalo takřka stejné. Pouze v roce 2016 se na třetím místě umístil výrok „Plytvá mnoha penězi“, který v roce 2021 skončil čtvrtý v pořadí. To samé platí i pro srovnání německých výsledků. V roce 2016 se v první trojici výroků objevil výrok „Je neprůhledná a složitá na pochopení“ místo „Je těžkopádná“, jenž byl před pěti lety na pátém místě, i když jen s malým odstupem.

¹¹ Znění otázky: „Co byste řekl(a) o Evropské unii?“ Následně respondenti vybírali ze 17 pozitivních i negativních výroků (viz dotazník v příloze).

V České republice souvisí názor na EU nejčastěji s věkem a vzděláním. Mladí a vysokoškolsky vzdělaní lidé jsou vůči EU o něco méně skeptičtí a více oceňují výhody související se členstvím v EU (např. ekonomickou sílu, záruku míru a výhody pro občany a spotřebitele). V souvislosti s oběma skupinami je však třeba zdůraznit, že s pozitivními charakteristikami se dokázala ztotožnit stále menší část mladých lidí a vysokoškoláků.

Podobná charakteristika jako pro mladé Čechy a Češky platí i pro mladou německou generaci. I v jejím případě však platí, že vstřícnější vnímání EU je v této skupině v menšině. Mladí Němci a Němky také obecně uváděli méně charakteristik EU, se kterými souhlasí. Může to znamenat jejich menší zájem o dané téma (nemyslí si nic) ale také, že EU vidí celkově jinak a jejich pohled nabízené možnosti tolik nevystihovaly.

V případě Německa ovlivňuje vnímání EU i místo bydliště. Obyvatelé bývalé DDR jsou vůči EU méně pozitivně naladěni, a ještě častěji souhlasí s negativními charakteristikami. Do nejčastější pětice se na východě nedostala ani jedna pozitivní nebo neutrální charakteristika. Nahradily je charakteristiky další, které zdůrazňují nekompetenci EU: „Její pomoc v době koronavirové pandemie byla slabá“ (48 %) a „Rozhoduje příliš mnoho a příliš zasahuje do záležitostí členských států“ (48 %).

Při bližším pohledu se zdá, že německá veřejnost vidí EU pozitivněji, než Češi a Češky. V širším kontextu je ale třeba říci, že v obou zemích převažuje negativní pohled, především kritika byrokratického systému EU.

3.2 Jednota v rámci EU

Ve výzkumu jsme se rovněž dotazovali, zda se lidé domnívají, že členské státy EU mají více společného, nebo převládají spíše rozdílné zájmy.¹² Přibližně třetina české veřejnosti (34 %) si myslí, že země v EU mají více společných zájmů. O něco více než polovina (55 %) je opačného názoru a přibližně desetina (11 %) nechtěla nebo nedokázala na otázku odpovědět.

V případě německé veřejnosti jsou výsledky podobné. Necelá třetina (30 %) Němců a Němek věří, že mezi státy převládají společné zájmy, více než dvě pětiny (44 %)

¹² Znění otázky: „Řekl(a) byste, že země Evropské unie mají více společných zájmů a více společného, nebo málo společného a převládají rozdílné zájmy?“

německé společnosti si myslí opak. Přes čtvrtinu (26 %) lidí ale na takovou otázku nechce nebo nedovede odpovědět.

Zatímco v české společnosti nedošlo ve vnímání společných/rozdílných zájmů k výrazné změně, v Německu od roku 2016 došlo k posunu směrem k víře v soudružnost EU. V roce 2016 bylo pouze 22 % lidí přesvědčeno, že evropské státy mají společné zájmy, a 56 % lidí, že převládají zájmy rozdílné.

Další otázkou, na kterou jsme se v souvislosti s vnímáním EU ve výzkumu ptali, zda lidé očekávají, že bude více věcí rozhodovat na evropské nebo národní úrovni.¹³

Více než tři pětiny (62 %) obyvatel České republiky očekává, že státy EU budou více požadovat, aby mohly činit vlastní rozhodnutí. Pouze necelá čtvrtina (24 %) si myslí, že se více pravomocí přesune na úroveň EU. 14 % nedokázalo na otázku odpovědět. Názory na tuto otázku se mezi jednotlivými sociodemografickými skupinami příliš neliší. Nenajdeme ani významný rozdíl mezi výsledky z letošního průzkumu a těmi z roku 2016.

Očekávání Němců ohledně rozhodovacích kompetencí je výrazně odlišné. Polovina německé veřejnosti (50 %) očekává, že se v příštích letech bude více rozhodovat na evropské úrovni (to je o více než čtvrtinu častěji než v České republice). Kolem dvou pětín (38 %) Němců a Němek naopak věří, že Evropská unie bude spíše oslabovat a že jednotlivé státy budou požadovat, aby mohly dělat vlastní politická rozhodnutí. Přibližně desetina (12 %) dotázaných nechtělo či nedovedlo na danou otázku odpovědět. Ve srovnání s rokem 2016 jde o výrazný posun (o více než třetinu) ve prospěch rozhodování na evropské úrovni. V roce 2016 bylo o tom, že se rozhodování bude více přesouvat na úroveň EU, přesvědčeno jen 15 % německé veřejnosti.

V interpretaci těchto výsledků je ještě komplikované to, že nevíme, jaký je postoj k očekávanému vývoji. Očekávat, že rozhodovací pravomoci se budou přesouvat k národním vládám mohou jak ti, kteří takový vývoj vítají, tak ti, kteří s ním nesouhlasí, vidí jej ale jako nevyhnutelný.

¹³ Znění otázky: „A bude se podle Vás v příštích letech více rozhodovat na evropské úrovni, nebo budou členské země EU více požadovat, aby mohly dělat vlastní politická rozhodnutí?“

3.3 Národní versus evropská úroveň

V souvislosti fungováním EU jsme se ptali rovněž na to, které agendy by se měly řešit na úrovni EU a které na národní úrovni.¹⁴

Češi nejčastěji souhlasili s tím, aby se na evropské úrovni řešila zahraniční a bezpečnostní politika (57 % pro rozhodování na úrovni EU) a uznávání středoškolských a univerzitních diplomů (51 % pro EU). Jde o jediné oblasti, kde by s přesunem agendy na úroveň EU souhlasila většina české veřejnosti. Zhruba dvě pětiny veřejnosti by souhlasily s tím, aby se na evropské úrovni řešily otázky související se zadlužením (42 % pro EU) a vybavením zdravotnických zařízení (39 % pro EU). S řešením přistěhovalectví na evropské úrovni by souhlasila jen zhruba pětina (26 %) Čechů a Češek, přesun agendy sociálních dávek a daní by bylo přijatelné pro pětinu populace (20 %). Obecně lze říci, že lidé s vysokoškolským vzděláním častěji souhlasí s tím, aby se výše uvedené záležitosti více řešily na evropské úrovni.

V kontextu toho, že Němci a Němky jsou celkově k EU spíše kritičtí, je zajímavé, že u většiny politických záležitostí, které jim byly nabídnuty, se větší část populace domnívá, že by měly být řešeny společně na evropské úrovni. Nejvíce to platí pro zahraniční a bezpečnostní politiku (78 %), dále i přistěhovalectví a pobyt cizinců (64 %), pro výši zadlužení členských států (58 %), dále také pro standardy zdravotní péče (51 %) a uznávání vzdělání (50 %). Řešení na úrovni jednotlivých států dává většina lidí přednost jen u výše daní a odvodů (55 %) a u výše sociálních dávek (60 %).

Pořadí otázek, které je podle Němců a Němek třeba řešit na evropské úrovni, se od roku 2016 nezměnilo.

V otázce společného řešení politických otázek je tedy patrný proevropský postoj německé veřejnosti. Symptomatický je především velký rozdíl v hodnocení otázky přistěhovalectví, které většina Němců a Němek chce řešit na evropské úrovni, zatímco obyvatelé Česka nikoliv.

Shrnutí 2021: S čím si lidé spojují Evropskou unii a jaké mají představy o jejím fungování

¹⁴ Znění otázky: „Jsou dnes slyšet nejrůznější názory na to, čím by se měly řídit vztahy v Evropě, co by se mělo řešit dohromady a co by měla každá země řešit samostatně.“

- U Čechů i Němců převládají spíše negativní charakteristiky EU.
- Češi (55 %) i Němci (44 %) jsou častěji přesvědčeni, že státy EU mají spíše rozdílné zájmy. V Německu, na rozdíl o České republiky, se však mírně zvýšil (22 % na 30 % podíl těch, kteří si myslí, že mají více společného).
- Němci výrazně častěji (50 %) očekávají přesun rozhodování na úroveň EU než obyvatelé ČR (jen 24 % z nich si myslí, že se bude více rozhodovat na evropské úrovni). V případě Německa jde o výrazný posun (o 35 p.b.) oproti roku 2016.
- Němci častěji souhlasí s přesunem agend na úroveň EU. Češi by s řešením na evropské úrovni souhlasili pouze v případě zahraničních a bezpečnostní politiky a uznávání diplomů. Nejvýraznější rozdíl mezi Němci a Čechy ohledně toho, na jaké úrovni je třeba danou agendu řešit, panuje v oblasti migrační politiky (řešení na úrovni EU podporuje 64 % německé a pouze 26 % české veřejnosti).

3.4 Budoucí vývoj Evropské unie

V České republice na budoucnost Evropské unie hledí třetina (33 %) veřejnosti s nadějí, téměř tři pětiny (59 %) s obavami a necelá desetina (8 %) nechce nebo nedokáže na otázku odpovědět. I když optimistů oproti roku 2016 o něco přibylo (tehdy se na budoucnost EU dívalo s nadějí jen 24 %), přesto v české společnosti ohledně budoucnosti EU poměrně výrazně převládá pesimismus. O něco optimističtější jsou lidé s vysokoškolským vzděláním (43 % z nichž se dívá na budoucnost EU s nadějí). Naopak největšími pesimisty ohledně budoucnosti EU jsou lidé starší 60 let (více než dvě třetiny z nich hledí na budoucnost EU s obavami).

Ani v Německu nevidí lidé budoucnost EU příliš pozitivně. S nadějí se na ni dívá necelá třetina (32 %) populace, naopak s obavami na ni hledí dvě pětiny (41 %) Němek a Němců. Čtvrtina (27 %) nechtěla nebo nedovedla odpovědět. Jedinou skupinou, kde v Německu převažují optimisté, jsou lidé do třiceti let (27 % vidí budoucnost s obavami, 39 % naopak s nadějí). Podobně jako v České republice i v Německu vzrostl optimismus ve srovnání s rokem 2016, kdy s obavami hledělo na budoucnost 58 % populace a s nadějí pouhých 21 %.

Přes zlepšení výhledu od roku 2016 v obou zemích stále převažuje pesimismus, jakkoliv v Německu není tak silný.

Ve výzkumu jsme rovněž zkoumali názory lidí na vývoj evropské ekonomiky.¹⁵ Téměř dvě pětiny (38 %) české populace očekává, že se ekonomika EU bude v příštích pěti letech vyvíjet dobře, necelá polovina (45 %) se domnívá že, se bude vyvíjet špatně a přibližně pětina (17 %) populace se nedokáže rozhodnout. Podíl optimistů oproti roku 2016 mírně vzrostl (o 7 p.b.). Tehdy v dobrou ekonomickou budoucnost věřilo jen 31 % české veřejnosti. Z hlediska společenských skupin jsou většími optimisty lidé s vysokoškolským vzděláním, mezi nimiž v lepší ekonomickou budoucnost věří 46 %. Ani v této skupině tedy není optimistická nadpoloviční většina.

V Německu je představa o ekonomické budoucnosti EU v zajímavém kontrastu k výsledkům otázek o politické budoucnosti. Ve vztahu k ekonomice totiž mírně převládá optimismus. Ekonomický vývoj vidí lidé spíše pozitivně. Necelá třetina (30 %) si myslí, že ekonomický vývoj bude „spíše dobrý“, o něco méně (25 %) se naopak domnívá, že bude „spíše špatný“. Tento poměr se mírně mění s místem bydliště a věkem. Nicméně téměř polovina (45 %) Němců se nedokázala rozhodnout.

V tomto ohledu došlo v Německu k jednoznačnému posunu směrem k větší důvěře v ekonomický vývoj v Evropě. V roce 2021 věřilo v pozitivní vývoj evropské ekonomiky jen 20 % Němců a Němek a větší podíl (30 %) věřil spíše ve zhoršování ekonomické situace.

Víra v pozitivní ekonomický vývoj v Evropské unii se tedy od roku 2016 v obou státech zvýšila, v Německu se jedná dokonce o jeden z mála aspektů, kde optimismus převažuje.

V souvislosti s budoucností jsme se ptali, jak lidé vnímají budoucnosti mladých lidí v EU.¹⁶ Obyvatelé České republiky si nejčastěji myslí, že členství v Evropské unii zlepšuje vyhlídky mladých lidí. Tento názor zastávají více než dvě pětiny (44 %) veřejnosti. O tom, že EU budoucnost mladých lidí zhoršuje, je přesvědčena pětina (20 %) populace. Lidé s nižším vzděláním jsou v tomto ohledu skeptičtější (podle 37 %

¹⁵ Znění otázky: „Bude se podle Vašeho názoru ekonomika Evropské unie v příštích pěti letech vyvíjet spíše dobře, nebo se bude vyvíjet spíše špatně?“

¹⁶ Znění otázky: „Má podle Vás mladá generace v České republice lepší vyhlídky v rámci členství v EU, nebo členství zhoršuje vyhlídky mladých lidí, nebo na vyhlídky mladých členství v EU nemá žádný vliv?“

z nich EU vyhlídky mladých lidí zhoršuje). Názor české veřejnosti na tuto otázku je velice stabilní, v porovnání s výzkumem z roku 2016 se situace nezměnila.

V Německu v pozitivní budoucnost pro mladší generace věří nadpoloviční většina (52 %) společnosti. Jako horší vidí vyhlídky mladých lidí pouze necelá desetina (8 %) lidí (podle pětiny veřejnosti nemá EU na budoucnost mladých lidí žádný vliv a stejný podíl dotázaných nedokázal odpovědět). Tento poměr je zhruba stejný ve všech věkových skupinách.

Tato sdílená víra v lepší budoucnost pro mladé generace existovala v Německu i v roce 2016, kdy byli lidé k EU projektu jinak více skeptičtí. Tomu, že v rámci EU mají mladí lidé lepší vyhlídky, věřilo 48 % lidí, jako horší vidělo jejich vyhlídky 12 %.

Je zajímavé, že ačkoliv Češi a Němci jsou k evropskému projektu skeptičtí a nevidí jeho obecný vývoj pozitivně, v souvislosti s životem mladé generace jsou mnohem optimističtější.

Shrnutí 2021: Budoucí vývoj Evropské unie

- Pohled Čechů a Němců na budoucnosti EU je i přes mírné zlepšení oproti roku 2016 stále poměrně pesimistický. S obavami na budoucnosti EU hledí 59 % a 41 % Němců (rozdíl je zapříčiněn především vyšším podílem „nerozhodných“ v Německu).
- Optimismus ohledně budoucího vývoje ekonomiky EU v obou zemích vzrostl v porovnání s výsledky z roku 2016. V Německu dokonce optimisté (30 %) převažují nad pesimisty (25 %). V ČR je poměr 38 % optimistů vs. 45 %. V Německu je opět více „nerozhodnutých“.
- Podle většiny Čechů (44 %) a dokonce nadpoloviční většiny (52 %) Němců EU zlepšuje vyhlídky mladé generace.

3.5 Soudržnost a solidarita v EU

Více než polovina (55 %) české veřejnosti považuje soudržnost a solidaritu mezi členskými státy EU¹⁷ za nízkou. Naopak přibližně třetina společnosti (35 %) ji považuje za vysokou, desetina dotázaných nedokázala odpovědět. Mladí lidé jsou v hodnocení

¹⁷ Znění otázky: „Celkově vzato řekl(a) byste, že solidarita a soudržnost mezi členskými státy EU je: (velmi vysoká, spíše vysoká, spíše nízká, velmi nízká, neví)“

evropské soudržnosti většími optimisty než ostatní věkové skupiny. Dvě pětiny (41 %) z nich ji hodnotí jako vysokou.

Podobně jako česká veřejnost i nadpoloviční většina (58 %) německé populace si myslí, že solidarita a soudružnost mezi členskými státy je nízká. Tento poměr se opět mění podle věku, místa bydliště, vzdělání a zájmu o politiku. (Jako zajímavost je možné zmínit, že stvrzením, že by solidarita mezi státy byla velmi vysoká, nesouhlasil v podstatě nikdo).

V otázce, která nehodnotí fungování EU, ale chování jejích členů, se tedy obyvatelé Německa a Čech shodují.

Ohledně toho, jak se bude soudržnost v EU vyvíjet¹⁸ 29 % české veřejnosti věří, že bude spíše posilovat. Nadpoloviční většina (54 %) si myslí, že bude oslabovat a přibližně pětina (17 %) veřejnosti nechce nebo nedokáže na otázku odpovědět. Ve srovnání s rokem 2016 spatřujeme zvýšení podílu optimistů (z 21 % na 29 %).

V otázce soudružnosti v rámci EU jsou překvapivě Češi většími optimisty. O tom, že soudružnost bude posilovat, je v Německu přesvědčeno pouze 17 % populace. Zároveň si ale méně Němců (39 %) než Čechů myslí, že bude soudružnost oslabovat. Rozdíl je dán tím, že více než dvě pětiny (44 %) Němců se k této otázce nedokázala vyjádřit. I v Německu ale platí, že došlo k nárůstu optimismu. V roce 2016 očekávalo růst soudružnosti pouze 11 % Němců a Němek oproti 58 %, kteří očekávali oslabení.

Shrnutí 2021: Soudržnost a solidarita v EU

- Češi a Němci se shodnou na tom, že solidarita a soudržnost mezi členskými státy EU je nízká (myslí si to 55 % Čechů a 58 % Němců)
- Ohledně posilování soudržnosti EU jsou Češi většími optimisty: 29 % z nich věří, že bude posilovat, v případě Německa je optimistická necelá pětina (17 %) společnosti. V obou zemích podíl optimistů vzrostl (v České republice o 8 p.b., v Německu o 6 p.b.).

¹⁸ Znění otázky: „Jak si myslíte, že se Evropská unie bude v příštích letech vyvíjet? Bude v EU soudržnost posilovat, nebo bude soudržnost spíše oslabovat?“

3.6 Vliv Česka a Německa a názor na výhodnost členství v EU

Výrazná většina (78 %) Čechů a Češek se domnívá, že vliv České republiky v Evropské unii je slabý.¹⁹ O tom, že se Češi dokážou v EU prosadit, je přesvědčena jen necelá pětina (17 %) obyvatel. I když podíl těch, kteří věří, že ČR má v EU vliv se od roku 2016 téměř zdvojnásobil, i přesto v české společnosti dominuje pocit, že hlas České republiky v Evropské unii je slabý. Sociodemografické faktory tento názor nikterak výrazně neovlivňují.

Z hlediska schopnosti České republiky dostatečně uplatnit své názory v Evropské unii je pohled české společnosti o něco optimističtější než v předešlém případě. O tom, že se čeští zástupci dokážou v EU prosadit, je přesvědčeno 34 % veřejnosti. Oproti roku 2016 jde opět o mírný nárůst (z 27 % na 34 %). O opaku je však stále přesvědčena nadpoloviční většina veřejnosti (56 %). Desetina dotázaných nedokázala odpovědět. Lidé s vysokoškolským vzděláním se častěji domnívají, že Česká republika dokáže v unii své názory prosadit.

Němci a Němky hodnotí vliv své země v rámci EU spíše zdrženlivě. Nadpoloviční většina (58 %) tvrdí, že vliv Německa je spíše velký a s výjimkou východních regionů jde toto přesvědčení napříč společností.

Avšak pouze necelá třetina (32 %) Němců a Němek si myslí, že „může dostatečně uplatnit své názory“. Více než dvě pětiny (42 %) německé společnosti jsou naopak přesvědčeny o tom, Německo nemá možnost dostatečně svůj vliv prosadit, respektive, že „nemůže dostatečně uplatnit své názory“.

Od roku 2016 došlo k zajímavému posunu v tom, že Němci a Němky viděli vliv své země podobně (53 % si myslelo, že vliv Německa je „spíše velký“), ale méně lidí věřilo, že Německo mohlo prosadit své zájmy (36 %).

Je tedy zajímavé, že obyvatelé Německa i Čech sice hodnotí opačně vliv své země v Evropské unii, v obou zemích ale převažuje pocit, že tento vliv není dostatečný (jakkoli v Německu není tento postoj tolik silný).

Ohledně výhodnosti členství v EU²⁰ v české společnosti mírně převládá názor, že výhody a nevýhody členství v Evropské unii jsou vyvážené, o čemž je přesvědčeno 37 %

¹⁹ Znění otázky: „Jaký je podle Vašeho názoru vliv České republiky v Evropské unii?“

²⁰ Znění otázky: „Má členství ČR v EU více výhod nebo nevýhod? Nebo jsou výhody a nevýhody v rovnováze?“

české veřejnosti. Druhým nejčastějším názorem, který zastává 30 % veřejnosti, je, že převládají spíše nevýhody. Podle čtvrtiny (25 %) Čechů a Češek naopak převládají výhody našeho členství v EU. Necelá desetina (9 %) se nedokáže rozhodnout. Náзор na výhody a nevýhody v EU ovlivňuje věk a vzdělání. Starší lidé (60+) a lidé se základním vzděláním jsou častěji přesvědčeni o tom, že členství v unii je pro Čechy nevýhodné.

Ani obyvatelé Německa nejsou nekritičtí členové EU. V celé populaci je nejčastější rezervovaný postoj k EU („výhody a nevýhody členství jsou v rovnováze“ 34 %), optimisté mírně převažují nad pesimisty („převažují výhody“ 29 %, převažují nevýhody 26 %).

Rozdíly mezi jednotlivými regiony nejsou velké. Ve spolkových zemích, které tvořily bývalou Německou demokratickou republiku (DDR), je skoro stejný podíl těch, kteří si myslí, že převažují výhody nebo nevýhody, jako v celkové populaci. Je zde pouze větší podíl těch, kteří si myslí, že výhody a nevýhody jsou v rovnováze (42 %),

Proměnnou, která tak doopravdy ovlivňuje vnímání EU, je především věk. Pouze 19 % lidí do třiceti let si myslí, že v EU pro Německo převažují nevýhody, oproti 29 % stejně smýšlejících lidí mezi 45-59 lety (nejstarší skupina je o trochu smířlivější).

Ve výzkumu jsme se ptali i na vnímání výhodnosti/nevýhodnosti členství v EU v době pandemie.

Koronavirová pandemie mínění Čechů a Češek o výhodnosti členství v EU neovlivnila²¹. Poměry odpovědí jsou téměř totožné jako v případě otázky obecné výhodnosti / nevýhodnosti členství. Jako výhodné hodnotilo členství ČR v EU v době pandemie 24 % české veřejnosti, 28 % je považovalo za nevýhodné a podle 39 % byly výhody a nevýhody v rovnováze. 9 % nedokázalo odpovědět.

Obyvatelé Německa ale svoje mínění o EU v kontextu zvládnutí pandemie změnili. Jako výhodné v tuto chvíli vnímalo členství jen 9 % populace a jako neutrální 43 % populace. Podíl lidí, kteří si myslí, že nevýhody převažují, ale zůstal v podstatě stejný jako v obecném kontextu (24 %).

²¹ Znění otázky: „Během koronavirové krize byly hranice se sousedními členskými státy EU částečně uzavřeny. Souhlasil(a) jste s tímto opatřením, nebo jste jej považoval(a) za nesprávné?“

Do výzkumu jsme zařadili rovněž otázku ohledně důležitosti dobrých vztahů s Ruskem.²²

Pro téměř tři čtvrtiny (72 %) české veřejnosti je důležité, aby Evropská unie měla s Ruskem dobré vztahy. Ve srovnání s rokem 2016 jde o mírný pokles (z 82 % na 72 %). Důvodem může být zhoršení česko-ruských vztahů v důsledku vyšetřování výbuchu muničního skladu ve Vrběticích. Důležitost dobrých vztahů roste s věkem a rovněž s dosaženým vzděláním.

Pro obyvatele Německa zůstávají dobré vztahy stále stejně důležité (88 % v roce 2021 a 88 % v roce 2016). V zemích bývalého DDR je odlišný jen vyšší podíl lidí, pro které jsou dobré vztahy mezi EU a Ruskem dokonce velmi důležité (41 % na východě ku 32 % na západě).

Shrnutí 2021: Vliv Česka a Německa a názor na výhodnost členství v EU

- Výrazná většina (78 %) Čechů si myslí, že vliv České republiky v EU je slabý. O něco optimističtější se Češi dívají na schopnost Čechů uplatnit v EU své názory (34 % si myslí, že jsou schopni, 56 % si myslí, že nejsou schopni prosadit své názory). I zde tedy převládá skeptický pohled.
- V případě Německa si nadpoloviční většina (58 %) společnosti myslí, že vliv Německa je velmi nebo spíše silný. Je však zajímavé, že vyšší podíl německé společnosti (42 %) je přesvědčen o tom, že Německo nemůže v EU dostatečně uplatnit své názory (opačný názor zastává jen 32 % německé veřejnosti).
- V české i německé společnosti je nejčastější názor, že výhody a nevýhody členství v EU jsou vyvážené (v ČR tento názor zastává 37 % veřejnosti, v Německu 34 %). V Německu nicméně mírně převažuje skupina těch, kteří považují členství v EU za výhodné (29 %) nad těmi, kteří je považují za nevýhodné (26 %). V Česku je poměr ve prospěch nevýhodnosti (podle 30 % převažují nevýhody, podle 25 % výhody).
- V době koronavirové pandemie považovalo členství v EU za výhodné jen 9 % Němců (43 % se k němu stavělo neutrálně a 24 % je považovalo za nevýhodné). Na rozdíl od České republiky, kde poměr odpovědí zůstal stejný (viz předešlý bod), koronavirová pandemie ovlivnila způsob, jakým Němci a Němky vnímají EU.

²² Znění otázky: „Jak důležité je pro Vás, aby Evropská unie měla dobré vztahy s Ruskem?“

- Pro výraznou většinu české (72 %) i německé (88 %) společnosti je důležité, aby EU měla dobré vztahy s Ruskem. V České republice nicméně podíl těch, pro které je tato otázka důležitá, ve srovnání s rokem 2016 poklesl (z 82 % na 72 %). V Německu se situace oproti roku 2016 nezměnila.

4. Závěr

Velkou výhodou našeho výzkumu je možnost srovnávat výsledky s výsledky, které jsme získali před pěti lety. Ukazují se tak důležité posuny, ale také, které změny byly dočasné a které trendy trvají.

Důležitým dlouhodobým trendem je, že česko-německé vztahy jsou v obou zemích vnímány jako dobré a že je již neovlivňuje negativně minulost.

Pokud bylo cílem česko-německých vztahů vyrovnání s minulostí, můžeme říci, že tento cíl byl naplněn. Generační trauma se nepřeneslo na mladší generaci a vzájemné vztahy dnes ovlivňují spíše současné politické problémy.

Před závorku je však třeba vytknout, že především pro obyvatele Německa se vztahy nezlepšily, ale spíše zmizely. Česká republika je důležitá pro Němce a Němky, kteří žijí v blízkosti hranic. Ti do České republiky jezdí častěji a mají zde více přátel, což je aspekt, který vnímání druhé země zlepšuje. Pro Čechy to sice také platí, ale ne tak silně – o německé vztahy se zajímají lidé v celé zemi a místo bydliště je neovlivňuje tolik.

Nepoměr velikosti a vlivu je patrný i ve vzájemném vnímání, kdy Češi vidí Německo jako velkou a silnou zemi a Němci Česko jako pohostinnou turistickou destinaci.

Pro vzájemné vztahy je dnes důležité fungování v rámci Evropské Unie. V jejím vnímání sice existují velké rozdíly v obou zemích, nikoliv tak velké, jak by se mohlo zdát. Němci jsou také kritičtí k Evropské unii, ačkoliv ne tolik jako Češi.

Důležité také je, že lidé v obou zemích vidí budoucnost mladých lidí v Evropské unii. Těch mladých lidí, jejichž vztahy již minulost ovlivňuje jen velmi málo a kteří jsou více pro – evropští v obou zemích.

V obou hlavních tématech výzkum ukázal, že poté co v roce 2016 zhoršily vzájemné vztahy i postoj k Evropské unii v důsledky krize evropského azylového systému, se v roce 2021 vývoj opět stabilizoval.